

fraze, to je obnavljanje motivike kake pesmi v prozi ali v drugačni metrični obliki, npr. prelivanje alkajskih in sapfiških kitic v heksametre. Ta postopek so spočetka uporabljali kot priljubljeno učno metodo v jezuitski gimnaziji, pozneje pa so nekateri pesniki po tej metodi ustvarili pravnate če že ne lirične, pa vsaj artistične umetnine v latinščini. Zlasti sloveči sta zbirki parafraz, ki sta jih v rokopisu zapustila dubrovniška latinista Rajmund Kunić in Djuro Ferić; slednji je parafraziral večino Horacijevih pesmi v latinskih heksametrih, elegičnih distihih in jambških enajstercih, zanimiva pa je tudi njegova parafraza bibličnih psalmov v sapfiških in alkajskih kiticah, kjer ni preoblikoval samo ritmike, ampak tudi dikcijo in stil prvotnega besedila, tako da je npr. smrt postala Orkus, svetopisemski Bog je postal Olimp ali Gromovnik itd.

Z razčlenbo teh in podobnih pojavov Vratovičeva razprava osvetljuje zanimiva poglavja iz zgodovine dubrovniškega latinizma. Nekatere njene načelne misli in metodološke prijeme bi lahko s pridom uporabili tudi pri preučevanju slovenske literarne preteklosti. Tako npr. uvodoma izraženo misel o trojezičnosti stare hrvaške književnosti: dela, ki so jih hrvaški avtorji napisali v latinskem ali italijanskem jeziku, je

treba podvreči istim estetskim kriterijem kot dela, napisana v hrvaščini, saj so organski izraz istega kulturnega okolja in ustvarjalnega hotenja. Ali ne bi lahko podobno načelo — mutatis mutandis — obveljalo tudi za starejša obdobja slovenske literarne zgodovine? V hrvaški literarni zgodovini je takšno gledanje že obradilo prve sadove, o čemer priča med drugim monumentalna antologija »Hrvatski latinisti«, ki je v redakciji Veljka Gortana in Vladimira Vratoviča izšla v dveh zajetnih knjigah pri Matici Hrvatski (1969). Misli, ki jih bremo v uvodni študiji k tej antologiji, lahko s spremembo narodnostnega predznaka zapišemo tudi o naših slovenskih latinistih:

»Mnogo hrvaških latinistov je ustvarjalo v domovini, ki je bila skozi stoletja izpostavljena razdiralnemu prepihu idej, vojsk in političnih pretresov. Mnogo jih je delovalo zunaj domovine, ki so jih zapustili le fizično, a v svojem srcu nikoli, ter tavali po deželah Evrope, kamor jih je gnala neusmiljena usoda, kamor jih je vodila strastna želja po znanju in novih odkritjih, kamor sta jih zanesla njihov talent in uporna kljubovalnost. Tako eni kot drugi pripadajo hrvaški književnosti. In nič manj Evropi.«

Kajetan Gantar
Filozofska fakulteta v Ljubljani

FRANCE PREŠEREN, SZONETTKOSZORÚ — SONETNI VENEC

V madžarščino prevedel in besede o Prešernu napisal Zoltán Csuka. Likovno oblikoval Franc Mesarič. Založili in izdali Pomurska založba ZGP Pomurski tisk, M. Sobotič — Európa könyvkiado Budapest, 1971.

Knjiga je učinkovito opremljena z vtisnjanim rokopisom prvega soneta na ovitku; za naslovom sledita na celih straneh Prešernov portret »po Geidorfovi fotografiji« in Langusov portret Julije Primčeve. Za vzporednim besedilom (na levi strani slovensko, na desni prevod) in spremeno besedo sledijo na celih straneh podobe pesnikovega doma, cerkve sv. Marka, ljubljanskega liceja, Prešernovega spomenika in Ljubljani, rokopisa prvega soneta nesreče in prve strani Sonetnega venca iz Ilirskega lista.

Z. Csuka je nekoč sam pesnil v madžarščini in je poleg mnogih srbskih in hrvaških del prevel tudi Njegošev Gorski venec v madžarščino. Jednati slovenski pesniški besedi — pravi slovstveni zgodovinar Andre Angyal v poročilu o tej knjigi — tudi madžar-

ski pesniški jezik ni kos... Zato zvenijo madžarske podobe tudi v tem prevodu mnogokdaj naravnost naivno; besede, ki so pri Prešernu žive, polne, dvignjene nad vsakdanost — pa se glasijo v prevodu prazno, kot mašilo. Posebno, če se prevajalec oddaljuje od izvornika, tako da opušča pesnikove izraze, podobe, prisposodbe ali jih presvobodno razlaga. Nekaj primerov naj ponazori to ravnanje.

Že v prvem sonetu bistvena oznaka: »vseh drugih skupaj veže harmonija...« v prevodu zbledi v: »kot magistrale zveni v eno, lepo«. V 2. katici je izostala bistvena vrstica: »enak je pevec vencu poezije«, spremenjena je zadnja katica — v nasprotju z vsebino izvornika. — V 2. sonetu: »v njem zdanje bodo bolečine spale« — prevaja: »tudi onstran bolečine bo (pesem) živel v moji noči«; izpustil je »pesmi bolj zveče«, neustrezna je vsebina zadnje kitanice... Presvoboden je četrti, npr. »me v blaznost žene...« namesto: »v mesto...« Neumljiva

je naivna svoboda, naravnost potvorba v zadnji vrstici 5. soneta: »usta moja sladkorja poljuba niso kradle« — kakor je vsa zadnja kitica daleč od Prešernove vsebine... V 6. je spreminil 7. in 8. vrstico v: »niti ozirale se ne bodo proti našim lepim goram« in »Kranjcev množce« so postale »hči Kranjske«. — Kot so se iz tega izgubile Kamené, tako v naslednjem ni Hema, Rodope in neumevanje pesnitve mogoče najbolj dokazuje prevod 5. vrstice: Da bi nebesa milost nam skazale — »Nebeške sile se trudijo za to, da bi ljudstvo Kranjske prišlo na nova pota« in / so dale novega Orfeja za pevca... »Slovenščine cele« je prevel kot »Slovane« in docela narobe je »viharjev jeznih...« ločil od prejšnje vrstice s piko: »V viharju, živi, zveni pesem nam že davno!«

Tako se ponavljajo iste napake naprej: izpustil je Vitovca, v 9. Slovenca, zbledela je zveza med »Ljubeznijo do tebe vroče« in »domovinsko« — nastopil pa je »strgan berač« v 10. («na mrazu zapuščene...») in »ošabno dekle« je nadomestilo »srca kraljico« (12.).

DRUG DRUGEMU NAPROTI

Novosadska založba Forum je leta 1970 izdala zanimivo delo s področja hungaristike »Drug drugemu naproti« (Utak egymás felé) prof. Szeli Istvána. Knjiga prinaša vrsto študij primerjalno slovstvenega značaja in nekaj slovstvene zgodovine. Med drugim razpravlja o vzporednih tokovih madžarskega in srbskega razsvetljenstva, pomembnejša pa je osrednja študija »Južnoslovanska podoba Madáchove Tragedije človeka«. To poglavje je nadvse primerjalna študija o južnoslovanskih prevodih tega dramskega dela in njegovem odmevu v tukajšnjem gledališkem svetu. Vsak prevod primerja z izvornikom in na osnovi tekstne analize ocenjuje, koliko ga dosega po miselni in izrazno umetniški plati. Posebno poglavje je posvečeno slovenskemu prevodu Tragedije človeka, na katerega pisec v okviru drugih prevodov z južnoslovanskega področja posebej opozarja.

István Szeli, ravnatelj Hungarološkega inštituta in profesor madžarske literature na univerzi v Novem Sadu, je že precej objavil s področja jugoslovanske hungaristike. V uvodu k že omenjeni osrednji študiji opozarja na pomembnost Madáchovega dramskega teksta v madžarski in svetovni literaturi. V tej zvezi poudarja, da pozna sve-

Enako nas moti — slovenski prevod prevajalčeve besede o pesniku. Tu beremo: »umetniške poezije — karavanskih snežnikov (ki menda ne »odsevajo v vseh njegovih pesmih«?) — je некоč v zatonu svojega življenja dobil dovoljenje za advokaturu — se je moral razočarati — teže svojega poslanstva (česar ni v izvorniku) — vročično (izvornik: vroče) občutje...«

Razumemo prevajalčeve težave, prepričani pa smo, da bi moral prevod pregledati lektor, ki Prešerna pozna in razume, ga opomniti na slabo razumljena mesta — in gotovo bi bil prevod mnogo boljši, Prešernu in našemu pesništvu pravičnejši. Saj ga je prevajalec ponatisnil v svoji antologiji jugoslovanskih pesnikov, kjer ga bo bralo nedvomno mnogo več ljudi kot v tej izdaji 500 izvodov. Za to malomarnost in za »odkritje« Geidorfove fotografije Prešerna »približno iz leta 1840« pa naj založba odgovarja pred sodnim stolom slovstvene zgodovine in ljubiteljev Prešerna.

Vilko Novak

Filozofska fakulteta v Ljubljani

tozna literatura madžarsko književnost zlasti po tem delu. Da gre za eno osrednjih madžarskih gledaliških del, vidimo po tem, da Tragedijo še danes igrajo ne le v Szegeđu na letnih igrah, ampak več ali manj stalno tudi v Budimpešti. Predlanskim je bila ponovno na repertoarju dunajskega Burgtheatra v docela novi priredbi. Pomen Tragedije opredelimo najnatančneje, če povemo, da zavzema v madžarskem slovstvu domala enako mesto kot v nemškem Goethejev Faust. Temu sorodna je ne le snovno in vsebinsko, temveč tudi po svoji idejni razsežnosti.

Ker obravnava in dramsko razrešuje osnovna vprašanja človekove biti, ni naključje, da je pritegnila zanimanje v svetu zlasti ob večjih časovnih prelomnicah (ob prelomu stoletja, v času 1. in 2. vojne).

Po izčrpnem pretresu zgodovine prevodov tega klasičnega dela Szeli nadvse podrobno razpravlja o posameznih prevodih v jugoslovanskem prostoru (bilo jih je osem, v tisku le štiri). Szeli se razpiše zlasti o prevodu Zmaja Jovana Jovanovića, ki je prevedel vrsto klasičnih madžarskih del, čigar zanimanje za madžarsko literaturo pa je bilo bolj filološke narave. Ker ni doživel notra-